

PSYKOLOGI I GRØNLAND – EN REFLEKSION

Af Taitsiannguaq Trøndheim, Steven Arnfjord,
Mette Sonniks & Peter Berliner¹

I artiklen diskuteres, hvorledes psykologien i Grønland indgår i den generelle udvikling af samfundet, der er med i en rivende udvikling i Arktis, har en stor og produktiv kultur, og som samtidigt er præget af en stadig befolkningsvandring mod byerne og øget ulighed mellem rig og relativt fattig. Det vises, at rigtigt mange børn og unge trives og opnår uddannelse, men at der samtidigt er en del unge, der ikke opnår samme grad af adgang til basale rettigheder såsom tryghed, uddannelse og udviklingsmuligheder som andre. Det diskuteres, hvordan psykologien i høj grad følger udviklingen i de skandinaviske lande, men at den kunne omfatte mere community-baserede metoder for at kunne bidrage til forebyggelse af de sociale udfordringer, der skaber baggrund for mental traumatisering og mistrivsel. Behovet for en social forskning, der rummer løsninger og ikke blot beskrivelser af velkendte sociale udfordringer, påpeges og diskuteres.

Baggrund

Denne artikel er resultatet af en dialog imellem os. En dialog med rum for forskellige perspektiver og synsvinkler, der tilsammen kan danne et ikke færdigt og endeligt helhedsbillede, men en forståelse i stadig udvikling. I denne dialog har det ikke været vores mål at samle vores perspektiver i en samlet analyse, men snarere at holde fast i dialogens form, der er at lytte til de andres oplevelser og forståelser for at blive beriget derved. Vi holder i fast i dialogens form, nemlig at give plads for at lytte til hinandens perspektiver og så tænke over dem. Vi håber, at artiklen kan skabe samme plads for andre også.

I Grønland arbejder der cirka 55 psykologer. Cirka 35 af disse taler grønlandsk. Der er en stor interesse for psykologi i Grønland i praksis og forskningsmæssigt. Det blev derfor relevant med et helt temanummer om psykologi i Grønland i Psyke & Logos. Vi vil her i indledningen beskrive den rivende kulturelle og politiske udvikling, der skabes i Grønland i disse år, i et psykologisk perspektiv. Indledningen er på den måde en præsentation af

---

1 For info om forfatterne se note til indledningen.

psykologi i Grønland, både for den læser, der møder dette emne for første gang, og for den læser, der selv tager del i denne udvikling.

Psykologien har en stor nuværende rodfæstning, særligt i det terapeutiske arbejde i Grønland. Professionen og videnskaben nyder bredt anerkendt betragtelser, og køen af klienter er lang. Fra et videnskabssociologisk perspektiv kan psykologien som videnskab forsat udvikles gennem en skærpelse af de øvrige dimensioner af videnskaben, som rækker ud over den klassiske behandlingsorienterede terapi samt forskning, som alene afdækker psykologiske problemstillinger frem for at forandre på dem.

I Grønland står vi over for en spændende fremtid, som er ved at forme sig. Hele det arktiske område er blevet stadig mere centralt i den globale udvikling, blandt andet pga. klimaforandringer, der gør sejlsads, olieudvinding og minedrift mulig på måder, der ikke har været der før. Der er politisk røre omkring Arktis. Hele Grønland befinder sig i det arktiske område – med underopdelinger i Højarktis, Lavarktis og Subarktis. Også politisk set er Grønland centralt placeret. Der er otte lande i Arktis – og flere områder med forskellig grad af selvstyre, herunder Grønland. De otte lande er Grønland (Danmark), Norge, Sverige, Finland, Island, Canada, Rusland og USA. Der er fem lande, der har kystområder i Arktis, nemlig Grønland (Danmark), Rusland, USA, Canada og Norge. Island indgår ikke her pga. dets placering mod syd i forhold til definitionen af det arktiske hav.

Grønland står over for selvstændighed. Der er stærke politiske strømninger, som arbejder for at kunne erklære Grønland et selvstændigt land. Grønland har allerede selvstyre, men har stadig fælles politik med Danmark på flere områder. I en global verden, hvor flere befolkningsmæssigt små øer vælger at blive sammen med en tidligere kolonimagt, synes det dog stadig tydeligt, at udviklingen i Grønland peger på selvstændighed. Der er en klar “nation-building”-proces i gang, ligesom der de sidste 50 år har været en stærk bevægelse for at bevare, udvikle og styrke det grønlandske sprog og kulturen.

Kultur er en levende bevægelse, hvor der skabes, formes og udvikles forståelser, udtryksformer, normer, værdier og livsformer. Meget af en kultur er rettet mod fremtiden, fuld af intentioner, visioner og håb. I Grønland taler vi om kultur som noget selvstændigt og levende. Der skabes musik, fortællinger, digte, malerier, arkitektur, behandlingsformer, madopskrifter og et utal af andre udtryksformer. Kulturen er så meget mere end de dele, den kan referere til – og som samtidig er en del af den globale kultur, ikke blot af inuitkultur eller dansk kultur. Man er meget optaget af en dualisme mellem “dansk” og “grønlandsk” – hvilket antageligt var nødvendigt i den kulturelle revival, som der var behov for som svar på de store integrations- og moderniseringsreformer i 1950’erne og 1960’erne (Rosing Olsen, 2005). Den samme bevægelse sås i andre lande, f.eks. Canada, hvor regeringen også arbejdede med planer om at integrere inuit-befolkningen gennem sprogpolitik og gennem flytninger, helst flytninger til “syd”, hvor man så kunne leve i de

store byer og få fabriksarbejde. I Canada sås tillige en bevægelse for kulturel revival for inuit-kulturen (Stevenson, 2014; Tester & Irniq, 2009).

Disse skelnelinjer bliver altid relevante i kulturelle revivalprocesser og måske også i nationsdannelse. I dag ser vi dog i Grønland et oprør mod dette blandt mange unge, som siger, at de ikke “gider det her med at give hinanden skylden på tværs af etniske grænser”. En ung kvinde sagde til én af os: “Dette er et frit land, og man må tale det sprog, man har lyst til!”² Det skal ses i lyset af, at kalaallisut (grønlandsk) er første sprog her i landet. Dansk er andetsprog, og snart er det engelsk, der er første andetsprog. Men stadigvæk opretholdes der et højt serviceniveauer over for det dansksprogede mindretal, idet der er adgang til stort set al information også på dansk. Der er en stor kulturproduktion på grønlandsk, og der formidles meget viden og information til befolkningen.

Som en del af Arktis er Grønland kendetegnet ved følgende forhold: Der er få mennesker i forhold til landets størrelse. Med lige under 56.000 indbyggere er det en lille befolkning set i forhold til f.eks. de øvrige nationer i Norden bortset fra Færøerne. Der er dog mange selvstændige nationer i verden med en mindre befolkning. På Grønlands Statistiks hjemmeside kan man læse:

I perioden 1998 og frem til 2014 var befolkningens samlede størrelse mellem 56.000 og 57.000 personer. Siden da har folketallet været faldende. Af de nuværende 55.860 indbyggere er knap 6000 født uden for Grønland. I Danmark bor der i dag omkring 15.000, som er født i Grønland, hvilket er 3000 flere end for ti år siden. Der fødes i overkanten 800 børn om året, og der dør omkring 500. Fødselsoverskuddet er således 300 om året, hvilket skulle medføre, at befolkningen øges over tid. Når dette ikke sker, skyldes det, at der årligt udvandrer flere, end der indvandrer. I lidt runde tal kan man sige, at hele befolkningstilvæksten de seneste ti år er sket i Danmark, idet den årlige gennemsnitlige nettoudvandring er opgjort til omkring 300 personer (Grønlands Statistik, 2017).

De seneste års fokus på “udsatte grønlændere i Danmark” har vist, at en del kvinder rejser til Danmark for at slippe væk fra voldelige relationer i Grøn-

2 Det er en tanke værd, om dualisme i kulturforståelser i sig selv er en form for europæisk tankegods med dybe rødder i en “de civiliserede”- og “de vilde”-, “barbarerne”-tankegang. Dette tankegods genfindes stadig massivt i især film fra USA, hvor de vilde konstant genopfindes som vampyrer, rumvæsener, angribende kæmpeinsekter, mennesker, der forandrer sig både indefra og udefra og pludselig bliver til uhyggelige monstre. Denne tanke om de anderledes genfindes i hele race-diskursen, der opstod i Europa i forbindelse med kolonialismen og dens optagethed af at fordele privilegierne i kolonierne mellem forskellige befolkningsgrupper. De forskellige “racer” opstod derved – idet biologien jo for længst har påvist, at der kun er én race mennesker i biologisk forstand (se Stoller, 1995, 2010).

land (Rådet for Socialt Udsatte, 2016; Baviskar, 2015). En mindre del af grønlænderne i Danmark er på overførselsindkomst, men langt hovedparten har arbejde eller er unge, der er under uddannelse. De fleste af disse vender hjem igen på et tidspunkt. Det skal ses i lyset af, at stadig flere unge i Grønland tager en videregående uddannelse ved universiteter forskellige steder i verden, herunder mange i Danmark. Endvidere kommer mange unge fra Grønland på skoleophold i Danmark, men rejser så tilbage til Grønland. Der er en høj grad af familierelationer mellem personer født i Grønland og i Danmark. Men Grønland er også en del af den globale verden og ikke kun forbundet med verden gennem Danmark, om end de trafikale veje gør dette vanskeligt, idet alle flyrejser til og fra Grønland er via København eller Reykjavik. Men derfra kan man jo rejse videre ud i verden. Adgangen til internettet er i en del byer og især bygder stadig meget dyr og ofte vanskelig.

Befolkningstal og information

Befolkningsfremskrivninger viser, at befolkningen vil være på omkring 52.000 i 2040. De ældre vil udgøre en stadig større del af befolkningen, men stadig vil over halvdelen af befolkningen være i den arbejdsdygtige alder. Der er flere mænd end kvinder i Grønland, cirka 3000. Der er mange flytninger om året mellem byerne, og der sker en fortsat afvandring af folk fra bygderne til byerne. Dog ser man i Qaasuitsup kommuna, at nogle af bygderne har stigende indbyggertal (Grønlands Statistik, 2017). Vandringerne mod byerne og affolkning af yderområder er et globalt fænomen i disse år – og altså ikke et særligt grønlandsk eller arktisk fænomen.

Som mange steder i Arktis er der en befolkningsgruppe af tilflyttere fra syd, primært fra Danmark, men som i dag også omfatter indvandring fra blandt andet Filippinerne, Thailand og Østeuropa. Der er ikke tale om en egentlig settler-kultur, der kræver rettigheden til landet, som det ses andre steder, men om en minoritet – der blandt andet pga. uddannelsesniveau i gennemsnit tjener dobbelt så meget som landsgennemsnittet i øvrigt (Grønlands Statistik, 2014). Den oprindelige befolkning er i folkeretlig forstand defineret som en oprindelig befolkning, og hele befolkningen anerkendes i dag af FN som et folk.

Igen, befolkningen er lille i forhold til landets størrelse. Der er rigtig meget landskab – og det at være ude i fjeldet, at være ude på fjorden, at være på fangst eller fiskeri, at samle bær og at spise de lokale råvarer betyder meget for mange mennesker her. Denne særlige helhed med omgivelserne ses som kendetegnende for oprindelige folk. I andre kulturer kan man også opleve dette, men i de europæiske kulturer ser man ofte en opdeling mellem menneskeliv og “naturen”. Derved opsplittes helheden af menneske og omgivelser.

Økonomien er her i Grønland et vedvarende emne. De årlige rapporter om økonomien viser hvert år, at det såkaldte “dødens gab” bliver stadig større ved fremskrivninger for de kommende år. Det lykkes alligevel at få den offentlige økonomi til at hænge sammen. I 2016 var der overskud på de offentlige finanser – inklusive bloktilskud – pga. langt større skatteindbetaling fra fiskeindustrien end oprindeligt forudset. Der er et bloktilskud fra Danmark, men dette adskiller ikke økonomien i Grønland fra mange andre steder i Arktis, hvor økonomien subsidieres sydfra. Der er stigende offentlige indkomster fra fiskeindustrien, og uddannelsesniveaet i befolkningen er stigende, om end langsomt. Økonomien er stadig meget afhængig af fiskeriet, hvilket gør den sårbar over for klimaændringer med følgende forandringer i fiskebestand og arter. Der er en stadig optimisme omkring minedrift – men også en modrøst i debatten, der fastholder, at den eneste sikre ressource indtil videre er befolkningen selv. Det er eget initiativ og uddannelsesniveau, der er vejen frem, påpeges det. Vi skal her blot glæde os over, at der således ses flere forskellige veje ind i fremtiden, uden at den ene absolut behøver at udelukke den anden. Jagten på råstoffer i undergrunden er ikke ny i Arktis – og er en af grundene til den globale interesse. Det er endda blevet påpeget af lande længere mod syd – i et forsøg på at fremme egne økonomiske interesser – at Det Nordlige Ishav tilhører hele “menneskeheden” (hvilket vist især her synes at betyde nationale og internationale selskabers økonomiske interesser) og ikke de fem lande, der grænser op til det, herunder Grønland.

Transportudgifter i Arktis er meget høje, det samme gælder prisen for byggeri- og anlægsopgaver. Husene skal isoleres, og der skal indlægges varme. I Grønland er der ikke veje mellem byerne, så al transport er via skib eller fly.

Mennesker trives i Arktis. Der er mange, der scorer højt på trivsels- og lykke-skalaer. Som de fleste steder i verden ses det, at over 80 % af børn og unge oplever at trives. Der er så 15-20 %, der ikke trives, dvs. én ud af femseks. Dette ligner tal fra mange andre lande (Kielsing et al., 2011).

Der er stigende ulighed i det grønlandske samfund og større forskel end i de skandinaviske lande. Her ligner det en tendens, der er global i øjeblikket. Det betyder ikke, at livsgrundlaget for de relativt fattige ikke er blevet forbedret, men det betyder, at forskellen mellem rig og fattig er blevet større gennem de seneste årtier.

Nogle mennesker og byer trives godt med udviklingen, mens andre oplever udfordringer og oplever sig selv som blivende placeret som “udkant” i forhold til netop udviklingen. Byerne og bygderne er langt fra hinanden, og det er ikke nemt at komme frem mellem dem. Transport, madvarer og internettet er dyrt. Der er sket en langvarig urbanisering med en befolkningsvandring mod især hovedstaden Nuuk, hvor der er gode muligheder for arbejde og uddannelse. Det betyder, at de gode muligheder for arbejde tiltrækker personer med højere formelt uddannelsesniveau. Det har bl.a. resulteret i, at nogle byer og bygder gennem en årrække har fået færre arbejdspladser, og at

folk med uddannelse forlader de mindre byer og bygderne. Der bliver en stor uddannelsesmæssig skævhed i befolkningen.

Der er i dag 16 byer og 60 bygder i Grønland (Grønlands Statistik, 2015). De fleste steder i Grønland er påvirket af en vestlig og globaliseret økonomi og mediebåret livsstil. Det er nu kun en meget lille del af befolkningen, der udelukkende lever af fangst. Omkring 13 % levede af fangst, fiskeri og landbrug i 2013 (Grønlands statistik, 2015, p. 16). Fangerkulturen er dog stadig en vigtig del af livet for størstedelen af befolkningen, idet den danner grundlag for en stor del af den kulturelle identitet. Dette betyder, at mange fisker og tager på jagt i deres fritid, hvis de har mulighed for det. Dette har ikke kun betydning som en hobby, da fangsten indgår som en væsentlig del af husholdningernes økonomi og ernæring. Der udvikles en produktiv kultur i disse år, som er en selvstændig udvikling, der ikke kan forstås som en "blandingskultur", men netop er en egen bevægelse. Det er en kulturel kraft, der ses i både kulturproduktion og i forståelsen af det daglige liv og dets værdier.

Blandt unge i Grønland hører man i dag ofte, at de oplever, at der er sket en udvikling, hvor mange synes at opgive. Alt for mange, siger de, beskriver sig selv som nogen, der ikke kan udrette noget. Dette er udtryk for et lavt selvværd og muligvis for en opfattelse, der er indskrevet gennem kolonitidens diskurs om at ville hjælpe, at ville forbedre forholdene, herunder både sundheden og oplevelsen af den spirituelle verden. I selve denne bestræbelse ligger der en one-up-forståelse, som blev en del af selve den måde, magten blev forvaltet på. Blandt de unge i dag ses en meget tydelig ændring af denne opfattelse, idet man producerer løsninger og skaber kultur med stort engagement og stor kreativitet. De ser fortællingen om, at folk føler sig magtesløse, inkompetente og mindreværdige, som netop en følge af kolonialismen – og at man derfor aktivt må ændre selve fortællingen. De tager afsæt i de mange styrker, der findes i den levende kultur i dag, og de bruger aktivt disse til at skabe en fortælling om selvværd, selvtillid, kompetence, gensidig respekt, tryghed, tillid og social resiliens gennem samarbejde og solidaritet.

Folkeskolerne i bygderne har kun maksimalt til 5. klasse og andre steder til 7. klasse. Det betyder for mange børn og unge fra bygderne, at de for at gøre folkeskolen færdig til 10. klasse bliver nødt til at tage til byerne for at fortsætte deres skolegang. Mange unge i Grønland må rejse fra deres familie i en meget ung alder og derefter kun tilbringe tid sammen med den i ferieperioderne. Infrastrukturen, herunder især transportmuligheder, betyder, at det kan være praktisk talt økonomisk umuligt for familier at rejse til deres børns uddannelsessted for at besøge dem. Det er ydermere stadig langt de færreste husstande i bygder, der har en internetforbindelse.

Miljøet og menneskene er formet og præget af omgivelserne, som ofte bliver beskrevet med stærke kontraster. Omgivelserne er ufattelig smukke, men er samtidig så barske, at man skal være respektfuld og være fuld af ærefrygt for dem. Hvis du ikke passer på i naturen, så kan det koste dig dit liv. Man er vant til, at alt er underlagt vejret. Derfor kan alt også blive sat på

pause. Det er, som om alt går i stå, når storme raser. Man er indendørs og finder på andre ting at lave. Man hygger sig, griner sammen, deler historier og erfaringer. Man kommer ind i en tidsboble, og man kan ikke gøre andet end at få det bedste ud af en given situation.

Forholdene i naturen har derfor haft – og har fortsat – en afgørende rolle i at forme kulturen. I inuit-kulturen var man nødt til at være ansvarlige og påpasselige for at overleve. Alt blev brugt. Når man fangede et dyr, blev alle dele af det brugt. Kødet som mad, skindet som tøj, fedtet som både mad og som lys- og varmekilde, organerne som mad og værktøjer, knoglerne som værktøjer og nogle gange smykker. Ingenting skulle gå til spilde. Dette præger stadig holdningerne blandt folk i dag, hvor det er normen, at man skal bruge så meget af fangsten som muligt og ikke spilde noget.

Grønland har især siden 1950-60'erne og frem til i dag gennemgået en transition til en mere og mere modernistisk, global kultur. Der har været en signifikant ændring fra at være fangerkultur til fiskerkultur til i dag at være en del af den globale økonomi. I 50'erne og især 60'erne foretog dele af den grønlandske elite sammen med den danske regering en såkaldt modernisering af Grønland, hvor man indførte dansk som sprog i skolerne, på mange arbejdspladser og i børnehjemmene. Befolkningen skulle af økonomiske grunde samles i byerne, hvilket medførte, at bygderne blev affolket og lukkede, hvilket af mange stadig opleves som tvangsflytninger. Man fortæller i dag om dette som en form for kulturkamp, hvor politikens formål var at udslutte det grønlandske sprog og den særlige grønlandske kultur. Især i den ældre generation er der i dag en stor kritik af denne politik, der medførte, at man oplevede at blive udsat for en voldsom økonomisk, kulturel og politisk undertrykkelse. Mange oplevede traumatiske hændelser i form af vold, tab af nære relationer ved flytninger, tab af sprog og en oplevelse af at blive behandlet som andenrangsborgere i deres eget land.

Samtidig kom alkoholen ud til befolkningen i 50'erne. Alkohol var stort set ukendt tidligere, men blev nu på markedsøkonomiske præmisser indført i Grønland – hvilket betød, at man måtte forholde sig til alkoholen. På bare ca. 50 år har det grønlandske samfund gennemgået og udviklet en alkoholkultur, som eksempelvis Danmark har brugt årtusinder på. Denne udvikling har resulteret i, at der i Grønland i dag er et markant lavere alkoholindtag pr. indbygger, end der er i Danmark, men den sociale *impact* af alkohol er stadig stor blandt nogle familier i Grønland.³Når man kigger på undersøgelser af misbrug og vold i Grønland, er det først vigtigt at afklare, hvad der forstås ved rusmiddel-misbrug og vold. I psykologien skelner man mellem brug, afhængighed og misbrug. Kulturen sætter normer for definitionen af brug, misbrug og afhængighed. Der er derfor store forskelle i normer og regler inden for brug af rusmidler på tværs af landegrænser. Forståelsen af eksem-

---

3 Se de to artikler af Tróndheim og Berliner i dette temanummer.

pelvis misbrug er ikke nødvendigvis den samme i Grønland som i Danmark eller i det hele taget andre steder i verden. De fleste folk i Grønland ser al form for brug af hash som hashmisbrug, mens de ser med mildere øjne på alkohol- og spilleafhængighed.

I grønlandske medier omtales alkohol og hashmisbrug ofte som de største problemer i Grønland. Det er én vinkel på det, men det skal huskes, at mange borgere ikke har erfaringer med situationen i andre lande – hvor problemerne ofte kan være større. I de små lokalsamfund bemærkes al adfærd. Problemer kommer hurtigt i fokus og fylder mere end fokus på ressourcer og styrker. Der er mange ressourcer og styrker, der bliver overset. Man kan prøve at kigge på disse problemer i forhold til andre landes problemer for derved at sætte dem i perspektiv.

Det kan være væsentligt at pointere, at Grønland ikke har mange af de problemer, man har andre steder i verden. I Danmark (og andre steder) er der stofmisbrug med kokain, heroin, PCP (englestøv) m.m. Dette findes ikke i Grønland (Politiets statistik, 2014, p. 17) med undtagelse af lidt kokainbrug på den amerikanske base Pituffik. Der er ikke terrorisme, krig og ekstrem fattigdom. Der er ikke organiseret kriminalitet i bemærkelsesværdigt omfang. Der er ikke trafficking af kvinder og børn. Der er ikke ulovlig våbenhandel. Der er ikke slavehandel. Der er ikke direkte prostitution. Det er meget almindeligt, som vi personligt har erfaret, at personer går ind i en bank i Grønland med et gevær i hånden. Der er ingen, der reagerer på det. Det er i virkeligheden bare en fanger, der tager i banken for at indsætte sin indtjening fra dagens fangst.

Som borgere her kan vi være glade for og stolte over, at landets problemer ikke er større, end de er. I Grønland er man normalt aldrig bange eller bekymret for at blive overfaldet og/eller slået ihjel på gaden. Det er man ofte i andre lande. Til trods for tyverier behøver man i Grønland ikke frygte for lommetyve.

I megen forskningslitteratur og i dominerende fordomme i Danmark bliver Grønland ofte præsenteret som et land fyldt med problemer. Der er et tydeligt levn fra kolonialismens diskurs i dette fokus. Ingen snakker om, hvor godt man har gjort det i Grønland. Der er gratis tandlæge, gratis medicin og billigere brændstof (ift. Danmark). Der er et meget tæt sammenhold mellem folk her, den grønlandske kultur er stærk og ofte med et klart fokus på social retfærdighed og på at bidrage til samfundets bedste og andre menneskers livsglæde. Der er en stor respekt for naturen og for fangstdyrene. Der er hos langt de fleste og generelt i kulturen en stor glæde over familien, over børnene og over sammenhold og tæthed. Og folk her er generelt ofte meget åbne omkring deres problemer, om end nogle kan være bange for at være det. Men der skal sjældent meget til, før folk taler tillidsfuldt med én.

Men stadig må vi ikke frakende problemerne deres betydning og alvorlighed. Der er høje selvmordstal i Grønland – og det er meget alvorligt og bekymrende. Nogle af selvmordene kan muligvis forstås i en grønlandsk sam-

menhæng, hvor der før i tiden i ekstreme tilfælde var tale om altruistiske selvmord, hvor man ofrede sig selv, så andre kunne overleve. I dag er de fleste ungdomsselv mord dog såkaldte egoistiske selvmord (med Durkheims terminologi, Durkheim, 2000), der skyldes, at individet føler sig alene og uden opfyldte sociale behov. Det egoistiske selvmord korrelerer i høj grad med depression. Depression er et relativt nyt begreb i Grønland. Der er en udpræget tristhed og opgiveness hos en stor gruppe, uden at dette opfanges som depression. Der er for lidt viden om depression i befolkningen. Der er heller ingen screening-tests, der er oversat eller tilpasset til grønlandske forhold. Derfor bliver depression ofte opdaget for sent. Samtidig har personer, der lider af en depression, ofte en tendens til at være gode til at skjule deres lidelse. En stor del af de unge i Grønland, der har forsøgt at begå selvmord, har eksempelvis ikke fortalt andre om deres selvmordsforsøg. Her er et område, hvor der ikke er åbenhed, ligesom inden for oplevelser af skam i forbindelse med seksuelle overgreb. Det er og har altid været en grønlandsk skik gennem flere tusind år, at enhver person skal være til nytte og dermed ikke være til besvær. Det gælder stadig i dag i stort omfang. Det er indkodet i folks tankegang og adfærd. I meget gamle dage begik ældre medlemmer af familien selvmord, når de ikke kunne være til nytte. Det kunne ske, hvis maden var knap, eller gruppens ressourcer eller mobilitet blev svækket. De ældre ville lette byrden for gruppen eller familien ved at tage livet af sig selv. Det synes meget muligt, at en del af denne værdi om ikke at ville ligge andre til last stadig er gældende i nutiden, også blandt unge, som ikke vil være "til besvær". Derfor taler de ikke om deres problemer, men venter. Selvmordet eller selvmordsforsøget er ikke for at bidrage til gruppens overlevelse, idet det er unge, stærke og potentielt produktive mennesker, der tager livet af sig selv – fordi de føler sig udenfor, krænkede eller forladte af deres kæreste.

Der synes hos nogle dele af befolkningen at være et behov for øget viden om den menneskelige psyke, om betydningen af social støtte og om fredelig konflikt håndtering. Netop derved vil man ved ofte små indsatser, men rigtige og på det rigtige tidspunkt, kunne hjælpe mennesker med brug for støtte. Viden om og genkendelse af depression og angst vil kunne hjælpe mange mennesker i Grønland, idet man sammen vil kunne handle for at forbedre deres livssituation og sociale relationer. I stedet for at individualisere oplevelser med seksuelle overgreb og mulige traumarelaterede efterreaktioner er det vigtigt at se disse som fælles oplevelser, idet det er hele samfundets – såvel civilsamfund som institutionernes – ansvar at beskytte børn mod vold og overgreb. Når man taler åbent om dette, kan man normalisere ofrenes reaktioner og se dem som en vej frem mod at skabe social retfærdighed og trykthed for alle i samfundet. Dette kræver viden, så man ikke lades alene med sine reaktioner på traumer, men i stedet kan forholde sig åbent til dem og derved bryde tabuer og voldens gentagelse, ved at ofrene fyldes med skam. De normer, der muliggør volden, må ændres, for at ikke blot ofrene, men også det samfund, der har tilladt dette at ske, kan blive behandlet. Der er

derfor i Grønland i dag stor bevidsthed netop om dette med etablering af en MIO, børnetalsmandsinstitutionen i Grønland.

En øget viden om mentale processer og social støtte, om menneskerettigheder og om børns rettigheder samt en øget satsning på forebyggelse ved at bruge de stærke og levende sociale kræfter, der er for at skabe social resiliens i lokalsamfundene, peger på en vej frem for at løse sociale problemer. En øget opmærksomhed på de sociale følger af ulighed bidrager til samme udvikling.

Netop MIO har spillet – og spiller – en meget vigtig rolle i denne udvikling. Det sker ved at udgive en række rapporter, både om den generelle viden om børns udvikling og livsvilkår og om socialt arbejde for at støtte børn i vanskelige livsvilkår. Senest har MIO's rejserapporter haft stor betydning, idet de konkret viser, at en række af Barnets Rettigheder ikke opfyldes for alle børn.

I MIO's (2015) oversigt over kvantitative undersøgelser af børns vilkår nævnes det, at mange børn og unge i Grønland er udsat for vold eller er vidne til fysisk vold. En rapport viser, at én ud af seks har oplevet fysisk vold på egen krop fra mindst én forælder, og at én ud af ti har oplevet grov fysisk vold på egen krop fra mindst én forælder (Pedersen & Bjerregaard, 2012). Samme rapport viser, at én ud af ti har været vidne til grov fysisk vold mod sin mor inden for det seneste år. Den viser også, at der er korrelation mellem vold og fattigdom, således at børn, som oplever deres familie som ressource-svage, også er dem, som er mest udsat for fysisk vold. En anden undersøgelse viser, at 16 % af de i undersøgelsen interviewede mødre i Grønland har været udsat for fysisk vold fra deres partner (Kristensen, Christensen, & Baviskar, 2008). En tredje undersøgelse viser, at én ud af fire børn har været oppe at slås inden for det seneste år, heraf flere drenge end piger (Niqlasen & Bjerregaard, 2011).

De tre hyppigste misbrugstyper i Grønland er alkoholmisbrug, hashmisbrug og spilleafhængighed. En undersøgelse viser, at der var én eller flere former for misbrug i 42 % af alle husstande med børn (Bjerregaard, 2010). Det betyder, at en stor del af børnene i Grønland bliver påvirket af én eller flere former for misbrug i familien. Alkoholmisbruget er mest udbredt i Østgrønland, hvorimod hashmisbrug og spilleafhængighed er størst i Midt- og Vestgrønland (Pedersen & Bjerregaard, 2012). Samme kilde viser, at én ud af tre unge i Grønland har oplevet alkoholmisbrug i deres nærmeste familie, og hver femte har oplevet alkoholmisbrug hos deres forældre. 75 % af disse unge har følt utryghed i forbindelse med alkoholmisbruget. Én ud af ti unge har oplevet spilleafhængighed blandt forældrene. En tredjedel af disse oplever, at forældrenes spilleafhængighed har en negativ indflydelse på familien (ibid.). En anden undersøgelse viser, at 13 % af børnene vokser op i en familie, hvor én eller begge forældre eller samlever har et forbrug af hash (Kristensen et al., 2008).

Omkring hvert tredje barn i Grønland har trivselsproblemer (Kristensen et al., 2008). Trivselsproblemer kan handle om at blive mobbet, mangle kammerater, seksuelle overgreb, vold, misbrugsproblemer samt lave økono-

miske, sociale og personlige ressourcer. Alle disse vanskeligheder er også risikofaktorer for at havne i kriminalitet (Christoffersen et. al., 2011). En undersøgelse finder, at 27 % af alle grønlandske børn er udsat for omsorgssvigt i enten nogen grad (12 %) eller i alvorlig grad (15 %) (Kristensen et al., 2008). I 2010 blev det anslået, at 7 % af alle børn (0-17 år) i Grønland var anbragt uden for hjemmet, hvoraf lidt over 75 % var i plejefamilier og resten på døgninstitutioner (Deloitte, 2011). Samme kilde beskriver, at Grønland dermed havde procentvis flest anbragte børn i Norden.

En undersøgelse fra 2011 viser, at 83 % af de unge havde mindst én voksen at betro sig til i tilfælde af problemer, sorger og bekymringer (Pedersen & Bjerregaard, 2012). De resterende 17 % havde ingen voksne at betro sig til eller fandt det svært eller meget svært at betro sig til voksne. Til gengæld havde 93 % af de adspurgte mindst én jævnaldrende person, som de havde nemt ved at betro sig til. En anden undersøgelse fra 2010 viser en stor forskel mellem drenge og piger, hvor 12 % af drengene og 23 % af pigerne fandt det svært at betro sig til deres far om noget, der bekymrede dem meget (Niclasen & Bjerregaard, 2011). Samme undersøgelse viser, at 90 % af de adspurgte børn var tilfredse eller meget tilfredse med deres venner. 2 % havde ingen venner, mens de fleste havde fire eller flere venner. Undersøgelsen fra 2011 viser dog, at 8 % af de unge ofte følte sig alene (Pedersen & Bjerregaard, 2012). Samme kilde beskriver, at unge, der føler sig ensomme, ofte er dem, der har svært ved at betro sig til voksne. Ifølge undersøgelserne viser mobning sig også at være kendt i Grønland (Niclasen et. al., 2007; Niclasen & Bjerregaard, 2011). Unge, som enten mobber eller bliver mobbet, udviser højere grad af risikoadfærd i form af rygning og alkoholbrug. Undersøgelsen fra 2010 viser dog, at 90 % af børnene aldrig eller sjældent oplever at blive mobbet (Niclasen & Bjerregaard, 2011). I en anden undersøgelse var der ligeledes 85 %, som aldrig eller få gange var blevet mobbet inden for de seneste måneder (Pedersen & Bjerregaard, 2012).

En undersøgelse fra 2013 viser, at unge i Grønland gerne vil bidrage til diskussioner om sociale problemer, men at de føler, at deres viden er begrænset. Halvdelen af de unge i undersøgelsen mener, at de har meget begrænset eller ingen viden om sociale problemer. De unge angiver dog, at det største sociale problem er, at forbruget af tobak, hash og alkohol påbegyndes i en tidlig alder. De angiver ligeledes sociale problemer i form af seksuelle overgreb, kriminalitet, svag skolegang og selvmordsadfærd (Christensen, 2013). Børn og unges trivsel, læring og sociale forhold er i stigende grad et centralt politisk tema. Der er dannet et børne- og ungepanel, NAKUUSA, hvorigennem børn og unges stemmer bliver hørt. De unge giver udtryk for, at de kender mange eksempler på unge, der er udsat for overgreb samt har mange sociale problemer. De fortæller, at de ofte ikke føler sig hørt af de voksne. De vil gerne deltage mere i beslutninger om deres egen livssituation. De fortæller, at det, der giver trivsel, er trykthed, kærlighed, venskab, god skolegang og at have selvværd. Hvad der kan ødelægge trivslen, er mobning, misbrug og

ensomhed. De unge ser forældrene og de unge selv som ansvarlige for, at der opnås trivsel. Kun et mindretal mener, at skolen har et ansvar for dette. Dette peger på, at et øget kendskab til barnets rettigheder og samfundets ansvar for at opfylde disse kunne øge de unges handlemuligheder. De unge fortæller videre, at man som ung alt for ofte går meget alene med sine problemer, idet det er svært at tale med nogen om de svære oplevelser i livet. Hovedparten af de unge, der har været udsat for seksuelle overgreb, har ikke talt med nogen om det. I Christensen og Baviskar (2015) kan man læse, at de, der har været udsat for seksuelle overgreb, har en ringere selvopfattelse end andre unge, tidligt starter på at ryge cigaretter og hash og drikke alkohol, oftere dropper ud af skolen og ikke kommer i gang med en uddannelse, er i større risiko for nye seksuelle overgreb og generelt oplever mindre trivsel end andre unge.

Tre ud af fire unge vurderer, at de har et godt eller meget godt psykisk helbred (Pedersen & Bjerregaard, 2012). 23 % af de unge i 2010 følte sig kede af det/deprimerede mere end én gang om ugen (Nielsen & Bjerregaard, 2011). 86 % af 269 nordgrønlandske elever mellem 12 og 18 år har oplevet mindst én potentielt traumatiserende begivenhed (Karsberg, Lasgaard, & Elklit, 2012) the knowledge on this subject is still very limited. The purpose of the present study was twofold: To estimate the lifetime prevalence of potentially traumatic events (PTEs. Disse omfatter ifølge undersøgelsen dødsfald blandt venner eller familie, voldstrusler, selvmordsforsøg, drukulykker samt ydmygelser eller forfølgelse. Det anføres, at disse begivenheder udgør en risiko for psykisk mistrivsel og symptomer hos børn og unge i Grønland. Undersøgelsen viser, at piger udgør en særligt udsat gruppe.

Undersøgelser af selvmordsadfærd blandt unge i Grønland viser, at 10 % af drenge og 25 % af piger har forsøgt at begå selvmord. To tredjedele af disse unge har forsøgt mere end én gang, og halvdelen har ikke fortalt nogen om deres selvmordsforsøg. I perioden 2004-2011 er der sket en halvering i forekomsten af selvmordstanker og en væsentlig nedgang af selvmordsforsøg blandt piger, men ikke blandt drenge (Pedersen & Bjerregaard, 2012). I forbindelse med en undersøgelse fra 2004 er der lavet en profil for de unge, der rapporterer om selvmordsadfærd. De, der har forsøgt selvmord, har oftere en social eller uddannelsesmæssig mindre privilegeret baggrund, har oftere været udsat for, at deres forældre har haft problemer, så de unge enten har boet i familiepleje og/eller har været vidne til alkoholproblemer i den nærmeste familie, har oftere været udsat for omsorgssvigt i form af fysisk afstraffelse fra forældrenes side, har oftere haft kendskab til personer, der har begået selvmord (Curtis, 2006). De unge, der har forsøgt at begå selvmord, har ofte følt sig ensomme (Pedersen & Bjerregaard, 2012).

Hvad kan psykologien i Grønland i praksis og i forskning bidrage med?

I det grønlandske undervisnings-, politiske og forskningsmiljø ses flere eksempler på singulære forklaringer, som fremlægger cases, hvor man fremstiller en psykologisk problemstilling, hvor det næsten forudsættes, at et barn, der vokser op i en familie med få ressourcer, aldrig selv opnår rigtig gode ressourcer. Teorien om social arv har endda fået sit eget afsnit i den seneste skatte- og velfærdskommissionsrapport fra 2011 (Skatte- og Velfærdskommissionens betænkning, 2011).

Social arv-teorien har store evidensproblemer og bliver i flere tilfælde mere til en forforståelse om social arv frem for til en egentlig teori om chancelighed eller ulige ressourcefordelinger. Den folkepsykologiske genfortælling om social arv individualiserer problemstillingen til hvert enkelt barn og hver enkelt familie i stedet for at se dets strukturelle karakter og dermed se på, hvordan livsvilkårene kan ændres, så alle børn får de samme rettigheder og muligheder. Derved overses hele den sociale ansvarlighed og dermed den sociale resiliens som det sociale samarbejde og den støtte, der kan gøre trivsel mulig for alle børn. Netop et øget fokus på social resiliens vil gøre det muligt at se de mange ressourcer, der allerede findes i både civilsamfundene og i de institutionelle praksisser samt i lovgivningen.

I stedet synes megen forskning at bidrage til den store fortælling om den individualiserede sociale arv. Netop denne fortælling fortsætter stigmatiseringen og den bedrevidende nedgøring, som vi omtalte ovenfor. Den skaber skam hos ofrene – men sjældent hos gerningsmændene – gennem sine talræssige opregninger, idet den ikke viser kærligheden, håbet, styrken og mulighederne for handleparathed og fællesskab, som der også kunne fortælles om. Dette kunne pege på, at der kunne skabes bedre institutionelle rammer om psykologien i Grønland gennem en udadrettet debat i den grønlandske afdeling af psykologforeningen, en psykologiuddannelse eller et psykologisk råd. Det amerikanske selskab APA (American Psychological Association) har samlet en liste over lande med et psykologisk råd. Her optræder mindre lande som Bermuda (65.000 indb.), Island (330.000 indb.), Jomfruøerne (100.000 indb.), Liechtenstein (37.000 indb.) og San Marino (31.500 indb.) – alle med deres egne psykologiske råd eller psykologiske selskaber/foreninger (APA, 2017). Et landsdækkende videnskabeligt eller fagligt selskab kunne bidrage med at skabe et egentligt ejerskab til faget samt supplere med, hvorledes psykologien kan opnå et mere kontekstuel grønlandsk udtryk – så det også bliver grønlændernes psykologi. Langt de fleste psykologiske teorier i dag er skabt i engelsksprogede, liberalistiske lande, især USA, men også England, Canada, Australien og New Zealand. Derfra eksporteres de ud til hele verden som almene teorier. De har en vældig dominans, ud over at de også er en kilde til økonomisk indtægt for de corporative universitets, som de ofte kommer fra. Det er næppe nogen idehistorisk hemmelig-

hed, at de mest udbredte psykologiske teorier er skabt i lande, der er eller på daværende tidspunkt var stormagter, såvel militært som økonomisk. Rigtig mange psykologiske teorier er skabt i krigsførende nationer. Samtidig har disse lande taget magten over definitionen på, hvad almen og god videnskab er – også inden for psykologien. Gennem denne dominans udelukkes andre former for lokalt baseret videnskab, måske endda med anvendelse af *indigenous methodology* eller på anden måde nyskabende.

Det betyder, at man skal prøve at gøre psykologien direkte relevant for alle i stedet for at lade den opdele os i netop “os” og “de udsatte”. På et tidspunkt mødte én af os en erfaren medarbejder på en anstalt for domfældte. Hun sagde: “Hvordan kan det være, at al denne vold og alle disse lidelser bliver ved og ved? Jeg tænker, at vi mangler en god teori til at forstå det med. En teori, der er vores, og som hjælper os til at løse problemerne, ikke bare beskrive dem igen og igen, uden at det fører til nogen forandring.” En sådan teori må have en indre forståelse ikke blot en ydre påklippet teori, der er hentet andre steder fra. Måske netop denne hentning af sociale teorier er en del af selve problemet snarere end af løsningen.⁴

I dag kan meget psykologisk teori om relationsdannelse og traume stadig bruges som en forståelsesramme, men det er påfaldende, at disse behandlingsorienterede teori og metoder ganske bestemt nok har hjulpet mange på et individualiserende niveau, men at de ikke har ført til nogen form for forebyggelse eller formindskelse (endsige afskaffelse) af problemerne omkring krænkelse af barnets rettigheder og de almene menneskerettigheder gennem vold, seksuel vold, omsorgssvigt og nedgørelse af hinanden på andre måder. Denne forebyggelse kommer ad andre veje – som f.eks. projektet Paamiut

---

4 Knud Rasmussen skrev i sin ungdom det meget kendte eksempel med en sami, der farer ned ad fjeldet på sine ski, så selv grundfjeldet dunder og skælver under ham. Næste morgen i byen finder Knud Rasmussen samme mand, men nu dødruken i en snavset snedrive på gaden. “Civilisationen” har grebet ham, druknet ham i alkohol og efterladt en døende skygge af denne naturens søn. Dette er selvfølgelig en smuk beskrivelse – men det er tank-evækkende, om selv denne dualistiske modstilling af natur og civilisation, eller af to kulturer, i sig selv er en del af problemet. Er det selve denne tankegang, der skaber lidelsen? I stedet for at se på mangfoldighed og mulige udviklingsveje ses en kamp mellem en stærk kultur og en svagere, oprindelig, der må sygne bort i mødet med den stærkere kultur. Dette er interessant, da også de nordsvenske minearbejdere, skovarbejdere og fattige drak sig fra sans og samling – i et omfang, så der blev slået alarm, og regering, arbejderbevægelse og afholdsforeninger i fællesskab satte ind over for dette. Det grundlæggende spørgsmål er, hvorfor de fattige, de mindre privilegerede og dem uden reel magt og indflydelse tyr til flasken? Det er i disse grupper, at den sociale *impact* eller effekt af alkohol slår stærkest igennem – hvilket WHO blandt andet har beskrevet i en rapport fra 2004. I dag er der en global økonomi omkring alkohol, der til stadighed faldbyder alkohol og griber mennesker og hiver dem med i denne globale alkoholkultur (se Winslade & Smith, 2006).

Asasara, der viste, at det var muligt at reducere volden i hjemmene meget radikalt, nemlig med næsten 50 % på ét år.⁵

Disse former for erfaringer synes at kunne vise en vej frem for en mere fællesskabsorienteret psykologi, der kan komme ud over en individualiserende forståelse af den sociale arv. Netop der er MIO's arbejde vigtigt, fordi det viser, at barnets tarv er alles ansvar, både statens og kommunernes og civilsamfundets. Det handler om at give trykke, sikre og udviklingsfremmende opvækstmiljøer for alle børn. Det er forbløffende og glædeligt at se, hvor hurtigt ændringer kan ses, især ved meget ligefremme og anerkendende metoder, som det i dag ses i familieklasserne, i workshops for unge i Siunissaq-projektet og givetvis i rigtig mange andre respektfulde metoder, der tager afsæt i lokale løsningsmodeller og værdier. Den dominerende teori om social arv må modbevise i praksis gennem sådanne metoder, og der må ske en ændring af forståelsen af vold og overgreb, således at de kan forebygges gennem beskyttelse snarere end blot afhjælpes gennem efterfølgende behandling. Den sociale arv-teori er i sig selv en del af viktimeringen af ofre for vold og fastholder dem i en svag og sårbar situation i stedet for at bidrage til en mobilisering af lokalsamfundet for beskyttelse og solidaritet og dermed marginalisering af volden og de seksuelle overgreb i stedet for marginalisering af bestemte familier og børn. Den sociale arv-teori er kun meget spinkelt videnskabeligt underbygget og tager ikke hensyn til den megen forskning, der findes omkring social resiliens, hvor det – ligesom Paamiut Asasara gjorde i praksis – vises, hvordan sociale forandringer kan sikre grundlæggende rettigheder for alle børn.

Et andet argument her er, at rigtig meget forskning har været beskrivende. I mange tilfælde er der tale om kortlægninger af problemstillinger, som alle i lokalsamfundene i forvejen kender til. Men modsat f.eks. MIO's rejserapporter, der peger på konkrete veje til løsninger af det problem, at lokalsamfundene ikke opfylder principperne i Konventionen om Barnets Rettigheder, så bidrager den deskriptive forskning ikke med løsninger. Den synes snarere at bidrage med en oplevelse af tilstand, af at stå fast og ikke at bidrage til løsninger gennem denne repetitive fortælling om voldens og traumatiseringens omfang.⁶ Der er oftest tale om forskere udefra, der gennemfører *distan-*

---

5 Nogle gange taler man om, at der skal et *langt, sejt træk* til at ændre på problemerne – men dette er ikke erfaringen fra Paamiut Asasara. Det er snarere sådan, at forestillingen om det lange, seje træk skubber opløsningen af problemerne ind i fremtiden som noget, der vil ske engang. Men det er nu, der er brug for en ændring, og forestillingen om løsningen i fremtiden synes blot at legitimere ideen om, at løsningen ikke er nu. Selvfølgelig forestillingen om fremtiden blokerer for en aktuel løsning. Over for dette viste Paamiut Asasara, at en præcis, fællesskabs- og værdibaseret lokal indsats kunne afhjælpe problemerne her og nu.

6 Der bliver i denne gentagende kortlægning af det samme og den stadige sørgesang en form for tilstand, der kunne lede tanken hen på den græske antologis smukke epigrammer eller Imre Kertész' *Kaddish for et ufødt barn* – men dog uden den dybe refleksion

cerende forskningsprojekter. Dette er tilfældet i nogle af de ovenfor nævnte undersøgelser, men bestemt ikke alle. Udfordringen ved denne form for forskning – eller *kortlægning*⁷ og rapportering – med et distanceret og ikke involveret perspektiv er, at forskningen stopper ved dokumentering og konstatering af problematikens omfang. Det er en tilgang, hvor der ikke tages initiativ til at interagere med forskningsfeltet om mulige løsninger. Er en sådan forskning god forskning? Er en sådan forskning etisk ansvarlig forskning? Er det overhovedet forskning, eller er det blot en redegørelse gennem anvendelse af distante *kortlægningsteknikker* på smertefulde levede erfaringer i befolkningen? Hvem fik mest ud af forskningen – lokalbefolkningen eller forskerne? Dette er ikke ment som en kritik – da vi ikke siger, at vi har svarene på disse spørgsmål. Det er en refleksion.⁸ Den form for udredning kan retfærdiggøres som væsentlig ved at skabe opmærksomhed omkring et problems omfang, men det synes at være passé dette niveau, idet der kortlægges en problematik, der, som nævnt ovenfor, allerede er levet erfaring for tusindvis af mennesker, der er bosat og opvokset i Grønland. Forskningen kan bruges til at aftabuisere et område – ved netop at turde sige det, som rigtigt mange, måske alle, ved af erfaring. En afdækning af et problems omfang forandrer kun i meget begrænset omfang den iboende problemstilling. Der skal en anden form for forskning til for at kunne bidrage til løsninger.

Community-psykologien har i den form, den har uden for de rige lande, vist sig praktisk anvendelig til at bidrage til forebyggelse af en række sociale udfordringer gennem indsatser, der omfatter mange menneskers deltagelse frem for at individualisere i særskilte behandlingsforløb. Det betyder ikke, at der ikke kan anvendes behandlingstilbud til enkeltpersoner eller til familier, men at disse ses i sammenhæng med livsvilkårene og med fælles udfordringer for familier og enkeltpersoner, f.eks. vanskeligheder på arbejdsmarkedet, udsathed for vold, alkoholmisbrug, mobning mv. En særlig lokalbaseret anvendelse af community-psykologien blev brugt i Paamiut Asasara og senere i Siunissaq uagut pigaarput-projektet (*Fremtiden tilhører os*) (Berliner, 2011; Berliner, Larsen, & Soberón, 2012; Berliner, Enghoff, & Molbeck, 2016). En fællesskabende tilgang med gensidig anerkendelse og

---

og den glæde ved livet, der findes i disse værker. I stedet bliver det en form for handlingsløs påpegning.

7 Netop ordet beskrivelse eller kortlægning får én til at tænke på Aqqaq Lynges flotte digt om de rejsende, der kom til lande, hvor der allerede levede mennesker, og *kortlagde* og *kortlagde* og navngav alle stederne med deres egne navne eller navnene på deres fjerne europæiske magtelite. Men stederne havde navne før, og der levede allerede mennesker.

8 For en diskussion af konsekvenserne af den vestlige forsknings dominans og hegemoni se Connell, 2007; Kovach, 2009; Tuhiway Smith, 1999; Steckley, 2007; UNESCO, 2016; Tester & Irmig, 2009.

refleksion ses ligeledes i familieklasserne, hvor der netop anvendes systemiske teorier og forståelser i stedet for individualiserende.⁹ En lignende community-baseret aktionsforskning ses i Elisabeth Rinks arbejde med forebyggelse af kønssygdomme i Nordgrønland (Gesink, Rink, Montgomery-Andersen, Mulvad, & Koch, 2010; Rink, Montgomery-Andersen, Koch, Mulvad, & Gesink, 2013) *collaborative CBPR study involving the University of Toronto in Canada, the Greenlandic Medical Research Council, the Centre for Primary Care in Nuuk, the University of Greenland, local health partners and communities in Greenland, the Statens Serum Institut in Denmark, and Montana State University in the United States. Inuulluataarneq is the first CBPR project implemented in Greenland. Ethical issues discussed are: (1* og i praksisforskning i organisering af socialrådgiverprofessionen (Arn fjord, 2014). Disse forskningsdesign har dynamiske forskningsdesign, der tager afsæt i en etisk fordring om, at forskningen skal føre til positive forandringer for det lokalsamfund og de deltagere, som forskningen omhandler. Der er ligeledes andre steder i Arktis arbejdet med at udvikle sådanne forskningsmetoder, der reelt indgår i den lokale udvikling for at øge trivsel og respekt for menneskerettigheder for alle, herunder ikke mindst børn i underprivilegerede familier (se f.eks. Johnston-Goodstar, 2013).

Psykologen og aktionsforskeren Mary Brydon-Miller og hendes kollegaer tager i en introducerende artikel et direkte afsæt i børnekonventionen, når de fremhæver vigtigheden af, at forskere skal inddrage de mennesker, som forskningen handler om (Brydon-Miller, Kral, Maguire, Noffke, & Sabhlok, 2011). En anden community-psykolog, Randy Stoecker, starter forskningsprojekter med spørgsmålet: “Is there anything you want me to do for you?” (Stoecker, 2012). Deltagerne fra praksisfeltet bliver styrende for formuleringen af forskningsspørgsmålet. Denne tilgang med *community-based* aktionsforskning og nogle gange med *child-led* aktionsforskning kunne anvendes mere i Grønland og bidrage til en del af den psykologiske videnskabs rolle og funktion i Grønland: en grønlandsk community-psykologi. Denne kunne være et godt supplement til den individorienterede tilgang til problemidentifikation og intervention. Det er beskyttelsen, uddannelsen og udviklingen af hvert barn, der er formålet med at styrke Barnets Rettigheder i praksis, men dette betyder ikke, at formuleringer som “barnet i centrum” er dækkende, idet de synes at adskille barnet fra den sociale kontekst. Et barn skal ikke stå alene i centrum, men skal støttes af og være en del af et levende miljø med respekt, tillid og tryghed. Et barn trives ved at leve et trygt og udviklingsorienteret liv sammen med andre, både i hjemmet, i institutionerne og i lokalsamfundet. Børn oparbejder resiliens ved at være i resiliente miljøer. Det handler om det mentalt sunde grønlandske samfund. Det grønlandske sam-

---

9 Se artikel om familieklassen i Nuuk i dette temanummer.

fund er for størstedelens vedkommende et godt sted at vokse op. Men en betydelig minoritet har behov for at blive inddraget i dette gode sted. Det er det – netværket og det sociale – der er i centrum.

REFERENCER

- APA. (2017). Directory of National Associations of Psychology. Retrieved from <http://www.apa.org/international/networks/organizations/national-orgs.aspx>
- Arnfjord, S. (2014). *Deltagende Aktionsforskning med Socialrådgivere – Empowerment af Grønlands oversete velferdsprofession*. Nuuk (ph.d.-afhandling): Institut for Sygepleje og Sundhedsvidenskab – Ilisimatusarfik – University of Greenland.
- Baviskar, S. (2015). Grønlændere i Danmark. En registerbaseret undersøgelse. København: SFI. https://pure.sfi.dk/ws/files/265671/1529_Groenlaendere_i_Danmark.pdf
- Berliner, P. (2011). *Lokale værdier og social styrke – Rapport om projekt Paamiut Asasara*. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Berliner, P., Enghoff, T., & Molbech, A. (2016). *Siunissaq uagut pigaarput – Fremtiden tilhører os: Om det smukke og forunderlige i Nanortalik og Tasilaq*. København: Siunissaq.
- Berliner, P., Larsen, L.N., & Soberón, E.D.C. (2012). Case study: Promoting community resilience with local values – Greenland's Paamiut Asasara. In M. Ungar (Ed.), *The Social Ecology of Resilience – A Handbook of Theory and Practice*. New York: Springer.
- Brydon-Miller, M., Kral, M., Maguire, P., Noffke, S., & Sabhlok, A. (2011). Jazz and the banyan tree – roots and riffs on participatory action research. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (1st Ed.). Los Angeles: Sage Publications.
- Christensen, E. (2011). *NAKUUSA – vi vil og vi kan. En opfølgning på Youth Forum i Ilulissat 2011*. København: SFI.
- Christensen, E., & Baviskar, S. (2015). *Unge i Grønland – med fokus på seksualitet og overgreb*. København: SFI.
- Connell, R. (2007). *Southern Theory: The Global Dynamics of Knowledge in Social Science*. Cambridge: Polity.
- Curtis, T. (2006). *Unge trivsel i Grønland 2004. Inussuk, 1 2006* (1. udgave). Nuuk: Grønlands Hjemmestyre, Departementet for Kultur, Uddannelse, Forskning og Kirke.
- Durkheim, E. (2000). *Selvmodet. En sosiologisk analyse*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Gesink, D., Rink, E., Montgomery-Andersen, R., Mulvad, G., & Koch, A. (2010). Developing a culturally competent and socially relevant sexual health survey with an urban Arctic community. *International Journal of Circumpolar Health*, 69(1), 25-37.
- Grønlands Statistik (2017). Befolkningsprofil. <http://www.stat.gl/dialog/topmain.asp?lang=da&sc=BE>
- Grønlands Statistik (2015). Indkomststatistik 2014. <http://www.stat.gl/publ/da/IN/201501/pdf/Indkomststatistik%202014.pdf>
- Johnston-Goodstar, K. (2013). Indigenous youth participatory action research: Re-visioning social justice for social work with indigenous youths. *Social Work*, 58(4), 314-320.
- Karsberg, S.H., Lasgaard, M., & Elklit, A. (2012). Victimization and PTSD in a Greenlandic youth sample. *International Journal of Circumpolar Health*, 71.
- Kieling, C., et al. (2011). Child and adolescent mental health worldwide: Evidence for action. *The Lancet*, 378(9801), 1515-1525.

- Kovach, M.E. (2009). *Indigenous Methodologies: Characteristics, Conversations, and Contexts*. Toronto: University of Toronto Press.
- Kristensen, L.G., Christensen, E., & Baviskar, S. (2008). *Børn i Grønland: en kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:01. København: SFI.
- Niclasen, B., & Bjerregaard, P. (2011). *Folkesundhed blandt skolebørn – Resultater fra HBSC Greenland-undersøgelsen 2010*. København: SFI.
- Pedersen, C.P., & Bjerregaard, P. (2012). *Det svære ungdomsliv – unges trivsel i Grønland 2011 – En undersøgelse om de ældste folkeskoleelever*. København: SFI.
- Rink, E., Montgomery-Andersen, R., Koch, A., Mulvad, G., & Gesink, D. (2013). Ethical challenges and lessons learned from Inuulluataarneq – “Having the Good Life” study: a community-based participatory research project in Greenland. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics: JERHRE*, 8(2), 110-118. <http://doi.org/http://dx.doi.org/10.1525/jer.2013.8.2.110>
- Rosing Olsen, T. (2005). *I skyggen af kajakerne: Grønlands politiske historie 1939-79* (1. udgave). Nuuk: Atuagkat.
- Rådet for Socialt udsatte (2016). *Udsatte grønlandske kvinder i Danmark. En undersøgelse af kvindernes livssituation, problemer, ressourcer og behov*. København: Rådet for Socialt Udsatte. <http://www.udsatte.dk/dyn/resources/Publication/file/6/76/1457690032/socialt-udsatte-groenlandske-kvinder-i-danmark.pdf>
- Skatte- og Velfærdscommissionens betænkning (2011). *Vores velstand og velfærd – kræver handling nu*. Nuuk: Grønlands selvstyre. Retrieved from www.nanoq.gl/skv
- Steckley, J. (2007). *White Lies About the Inuit*. Toronto: University of Toronto Press, Higher Education Division.
- Stevenson, L. (2014). *Life Beside Itself: Imagining Care in the Canadian Arctic*. Berkeley: University of California Press.
- Stoecker, R. (2012). *Research Methods for Community Change: A Project-Based Approach* (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Stoller, L. (2010). *Carnal Knowledge and Imperial Power: Race and the Intimate in Colonial Rule*. Berkeley: University of California Press.
- Stoller, L. (1995). *Race and the Education of Desire. Foucault's History of Sexuality and the Colonial Order of Things*. Durham: Duke University Press.
- Tester, F.J., & Irniq, P. (2009). *Inuit Qaujimaqatuaqangit*: Social history, politics and the practice of resistance. *ARCTIC, [S.l.]*, 61(5), 48-6. <http://arctic.journalhosting.ucalgary.ca/arctic/index.php/arctic/article/view/101/135>.
- Tuhiway Smith, L. (1999). *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous People*. London: Zed Books.
- UNESCO (2016). *World Social Science Report 2016. Challenging Inequalities: Pathways to a Just World*. Geneva: Unesco. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002459/245995e.pdf>
- WHO (2004). *Global Status Report on Alcohol*. Geneva: WHO. http://www.who.int/substance_abuse/publications/globalstatusreportalcohol2004_socproblems.pdf
- Winslade, J., & Smith, L. (2006). *Imødegåelse af alkoholiske fortællinger*. I G. Monk, J. Winslade, K. Crocket & D. Epston (red.), *Narrativ terapi i praksis. Håbets arkæologi* (pp. 189-224). København: Akademisk Forlag.